

*Мотузка Олена Миколаївна,
кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри менеджменту, маркетингу та публічного управління;
Національна академія статистики, обліку та аудиту*

НОРМАТИВНО-ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ВИКОРИСТАННЯ ВОДНИХ РЕСУРСІВ

Необхідність правового регулювання охорони, використання та відтворення водних ресурсів викликана на сьогодні низкою факторів, пов'язаних з війною: втрата значною частиною водних об'єктів своєї природної чистоти та порушення їх здатності до самоочищення; перевищення обсягу природного стоку вод внаслідок забруднення водних об'єктів сполуками важких металів, азотом, сульфатами, нафтопродуктами та фенолами та ін.

Головним нормативним актом, який регулює водні правовідносини є Конституція України, яка наголошує, що водні ресурси, які знаходяться в межах території України, природні ресурси її континентального шельфу, виключної (морської) економічної зони є об'єктами права власності українського народу [1]. Відносини в галузі охорони навколишнього природного середовища, а саме, щодо охорони та використання вод в Україні, регулюються [1], а також розроблюваним відповідно до нього Водним кодексом. Цей закон містить основні еколого-правові інститути, які застосовуються і в водному праві [2].

У Водному кодексі України встановлено спільні для всіх водокористувачів обов'язки, оскільки разом із наданими користувачам води правами їм необхідно виконувати й певні обов'язки. Так, у відповідності до ст. 44 ВК України до переліку обов'язків водокористувачів належать: «економно послуговуватися водними ресурсами, дбати про їх відновлення та покращення якості води; застосовувати води (водні об'єкти) згідно до цілей та умов їх надання; дотримуватись встановлених нормативів максимально допустимого скидання забруднюючих речовин та встановлених лімітів забору води, використовувати ефективні сучасні технічні засоби та технології для утримання своєї території у належному стані», не порушувати права, надані іншим водокористувачам [2]. Відповідно до ВК України розрізняють наступні види використання водами: «для задоволення питних та господарсько-побутових, лікувальних, курортних, оздоровчих та інших потреб населення, сільськогосподарських, промислових, гідроенергетичних, транспортних, рибогосподарських потреб, скидання зворотних вод та інших державних і суспільних потреб. Цільовим використанням вод затверджено принцип раціонального, економного водокористування з урахуванням екологічних вимог».

Для здійснення спеціального водокористування, яким є забір води із водних об'єктів із застосуванням споруд або технічних пристроїв, використання води та скидання забруднюючих речовин у водні об'єкти, включаючи забір води та скидання забруднюючих речовин зі зворотними водами із застосуванням

каналів, треба мати дозвіл на спеціальне водокористування. У відповідності до цього уряд України та органи державної влади врегульовують питання водокористування та охорони вод, неправомірного використання водних об'єктів тощо, застосовуючи такі правові інструменти: ліцензування та притягнення до юридичної відповідальності, впровадження пільгового водокористування та системи прогресивних платежів. До таких актів можна віднести Постанови КМУ: «Про порядок розроблення і затвердження нормативів гранично допустимого скидання забруднюючих речовин та перелік забруднюючих речовин, скидання яких нормується» від 11.09.1996 № 1100, «Про затвердження Порядку видачі дозволів на спеціальне водокористування» від 13.03.2002 № 321, «Про затвердження Правил охорони внутрішніх морських вод і територіального моря від забруднення та засмічення» від 29.02.1996 № 269; «Про затвердження Порядку ведення державного водного кадастру» від 08.04.1996 № 413; «Про затвердження Порядку визначення розмірів і меж водоохоронних зон та режиму ведення господарської діяльності в них» від 08.05.1996 № 486.

До різновидів відомчих нормативних актів щодо охорони вод можна віднести, наприклад, такі: Накази МОЗ «Гігієнічні вимоги до якості води централізованого господарсько-питного водопостачання» від 23.12.1996 № 383, «Про затвердження Державних санітарних норм та правил утримання територій населених місць від 17.03.2011 р. № 145, «Про затвердження змін до «Гігієнічні вимоги до води питної, призначеної для споживання людиною» від 18.02.2022 № 341.

Якість води регламентується різними нормативними документами, основними з яких є:

- Закон України «Про питну воду та питне водопостачання» від 18.05.2017 № 2047-VIII;
- ДСанПіН 2.2.4-171-10 «Гігієнічні вимоги до води питної, призначеної для споживання людиною», затверджені наказом від 18.02.2022 № 341;
- ДБН В.2.5-74:2013 «Водопостачання. Зовнішні мережі та споруди. Основні положення проектування».
- Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження методики визначення нормативів питного водопостачання» від 27.09.2005 № 148;

Серед міжнародних нормативно-правових акти, які регулюють міжнародні водні правовідносини України конвенції:

- «Щодо втручання у відкритому морі у випадках аварії, які призводять до забруднення нафтою» від 29.11.1969 р.;
- Рамсарська конвенція «Про водно-болотні угіддя, що мають міжнародне значення, головним чином, як середовище існування водоплавних птахів» від 02.02.1971 р.;
- Лондонська конвенція «Про запобігання забрудненню моря скидами відходів та іншими матеріалами» від 29.12.1972 р.;
- «ООН з морського права» від 10.12.1982 р.;

- Еспоо «Про оцінку впливу на навколишнє середовище у транскордонному контексті» від 25.02.1991 р.;
- Водна конвенція «Про охорону та використання транскордонних водотоків та міжнародних озер» від 17.03.1992 р.;
- Дунай (Конвенція про охорону ріки Дунай)» від 29.06.1994 р.;
- «Про право несудохідних видів використання міжнародних водотоків» від 21.05.1997 р.;
- конвенція «Про охорону підводної культурної спадщини» від 06.11.2001.

У 2017 р. Україна адаптувала на національному рівні Цілі сталого розвитку, ціль № 6 та два її завдання: 6.1 «До 2030 р. забезпечити для всіх всеохоплюючий і справедливий доступ до безпечної та економічно доступної питної води» та завдання 6.2 «До 2030 р. забезпечити доступ до адекватних та належних санітарно-гігієнічних умов». *Показники та індикатори моніторингу ЦСР 6.1 і 6.2 мають бути узгодженими або ж однаковими з національними цільовими показниками до Протоколу про воду та здоров'я, а саме:*

- частка міського населення і домогосподарств, що має доступ до централізованого водопостачання; відсоток сільського населення/домогосподарств, що має доступ до покращених джерел водопостачання (централізованого водопостачання, свердловин, захищених колодязів та каптажів);
- відсоток дошкільних, загальноосвітніх навчальних закладів та медичних закладів, що мають доступ до покращених джерел питної води.

Україна має важливе завдання – дотримуватися водних Директив ЄС, що необхідно для її інтеграції у співдружність країн Європи:

- Директиви Ради 98/83/ЄС від 1998 р. про якість води, призначеної для споживання людиною. Директива встановлює стандарти якості води (48 мікробіологічних та хімічних показників) для усіх систем водопостачання, що обслуговують понад 50 осіб або постачають більше 10 м³/добу. Директива встановлює правила моніторингу та обов'язкової звітності для всіх операторів, які постачають більше ніж 1000 м³/добу і обслуговують більше 5000 споживачів.

- Директиви Ради 91/676/ЄЕС від 1991 р. про захист вод від забруднення, спричиненого нітратами з сільськогосподарських джерел забезпечить охорону від нітратного забруднення чутливих зон, до яких належать джерела питного водопостачання в сільській місцевості, налагодження моніторингу нітратного забруднення вод та впровадження кращих санітарно-гігієнічних практик. Ці заходи мають доповнювати заходи із покращання доступу до умов санітарії в сільській місцевості і впровадження належних малих систем санітарії (локальних очисних споруд та сталих еко-санітарних технологій (компостування відходів життєдіяльності тварин та людей) для повторного безпечного використання органічних добрив.

Україна бере участь у міжнародному співробітництві у галузі охорони навколишнього природного середовища і водних об'єктів на державному і

громадському рівнях відповідно до законодавства України та міжнародного права. Україна здійснює заходи щодо розвитку та зміцнення міжнародного співробітництва у галузі охорони вод з іншими державами, а також у рамках природоохоронної діяльності ООН та організацій, що входять до її системи, інших урядових і неурядових міжнародних організацій.

Ці заходи спрямовані на поліпшення екологічного стану водних ресурсів України. Завдяки транскордонній співпраці з європейськими та іншими країнами світу досягається успішне залучення міжнародних коштів у водогосподарську галузь. Завдяки регулярним зустрічам з представниками водного господарства Молдови, Білорусі, Словаччини, Польщі та Угорщини розроблено численні спільні ініціативи щодо залучення міжнародної фінансової допомоги для природоохоронних проєктів.

Список використаних джерел

1. Конституція України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>
2. Водний кодекс України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/213/95-%D0%B2%D1%80#Text>